

Mohás Lívía

Fiatal farkas

(Emlékezések)

11. rész

Álmos új írása megjelent a *Military History*-ban. Ismét a magyar történelemmel foglalkozik. *Tribute Despite Defeat* a címe. Buda visszafoglalása 1686-ban. Micsoda harc volt itt azon a szeptemberi napon! Már száznegyvenöt esztendeje hurcoltuk akkoriban nyakunkon a török rabigát, lepusztult az ország, megfogyatkoztunk, számtalanszor hallottuk az Allahu akbar!-t, és a lusta Európa is mintha meghallotta volna. Felriadt és rádöbbsent, hogy az oszmán szívesen bekebeleznék őket. Gyorsan felállították a többnemzetiségű hadsereget. Szent Liga az ármádia neve. Kereszténynek mondták. Igen. De inkább koncra éhes fiatal és kalandvágyó fickók alkották. Álmos alaposan elemzi a hadmozdulatokat, igényes nagy munka, erős és gondos. Mögötte kivételes szorgalom sejlik. A szerző lelke és szelleme benne van nyírlírányban (Teilhard de Chardin).

Az a könnyű szél! És a szénaillat! A csillagok benéztek az istálló padlásán, itt-ott törött cserepek. A szovjet sereg talán éppen Budát ostromolta, 1944 vége, Bogács falujában már nem működött sem a községháza, sem a csendőrőrs. Ha kellett, sem intézkedhetett volna senki. Féltünk. Újra felbukkant 3-4 orosz katona lóháton. Nem lehetett tudni, enni akartak, asszonyt akartak vagy éppen zabrálni. Valamiféle szőkevények talán? Vagy kiküldött őrszemek? Édesapám úgy intézkedett, hogy a két lánynak az istálló padlásán kell ma éjjel aludni. Nagy dunyhákat cipeltek oda fel, széna ágyunk lett, illatos. Őrzőnk Rézi néni, Bernát kocsis neje. Testes, magas, igen egyszerű asszony volt. Betakargatott és avval nyugtatott, ne féljek, ha gyönnek, helytállok én maga helyett is. No jó, gondoltam, de ki nem mondtam: mi lesz, ha engem és nem Rézi nénit választják! És csendesen vihogtam a dunyha alatt: tudtam, ha sor kerülne választásra, őt választanák, mivel múltkor egy ruszki azt magyarázta a konyhában, hogy a magyar nők nem szépek, mert – és heves mozdulatokkal mutatta: fent a mellük és lent a fenekük lapos.

Rézi néni ronggyal meg köpködéssel fényesítette a rézgombokat Bernát dísz-zubbonyán. A gombok válltól derékig csillogtak a zubbonyon, járt hozzá kalpag,

MOHÁS LÍVIA (1928) József Attila-díjas író, pszichológus, tanár. Legutóbbi kötete: *Arcképoázlat Szabó Magda rejtőzködő személyiségéhez* (2018).

kemény, gömb tetejű, rajta puha tollat rögzítettek a homlok fölött, és ez leért lobogva a hát közepéig. Feudálkapitalizmus volt, a dzsentrik parádés kocsisai így öltözködtek, mi ugyan nem dzsentrik voltunk, saját földünk se volt, az egri püspökség földjeit használtuk. Ha büszkén feszíteni akartunk a sárga hintón, akkor Bernát felöltötte a rézgombos gúnyját, ami különben a kamrában lógott szögre akasztva.

Bernát sem szerette.

Elődje, Kuri Jani bácsi azonban szívesen hordta. Az ő felesége, Juli néni sütötte a faluban a legízletesebb kenyeret, de hiába faggatták, soha el nem árulta varázsát. Az új soron lakott, és ha kószálásaim arra vezettek, kikiáltott, hogy gyűjék be, adok hájas kenyeret. Otthon akárhány hízót öltek, egyet-e vagy kettőt, nem foglalkoztak a hájjal, apa nem szerette. De a parasztházaknál, ha módjukban állt ölni, mindig volt háj a kenyérre. A hízott sertés hasa alján található a hosszúkás hájdarab, kimetszés után felcsavarják henger alakúra, talán össze is kötözik, és a nyers kolbászok, sonkák, csülkök közé fölakasztják a füstre. Az alaposan megfüstölt háj úgy szeletelhető, akár valami szalámi.

Az Elmúlás leült a küszöbre. Néha feláll, eltűnik. Nem tudni, merre tévferreg, aztán visszatér, és várakozik tovább. Szeretném úgy várni őt, derűsen, halovány belső izgalommal, ahogyan a gyerekek a madarak és a fák napját. Még nem lépett be soha, csak a küszöbig jön hozzám. Az Elmúlás szép szó, nem tapad rá se könny, se szomorúság, ahogy a Halálra. Az a szerencsétlen csontváz is a természetrajz szertár sarkában csak bután ácsorog elhagyott magányban. Az Elmúlás szó tarka, mint az ősz, és ilyenkor, szeptemberben, ha kisüt a nap, akkor az ég eszméletlenül szép.

Bár úgy tudnám várni őt, ahogyan édesapám gyerekkori barátja, Maksa János kanonok úr várta.

Kajla kamaszlány koromban szerettük és énekeltük a dalt, amelynek szövegét Kulinyi Ernő írta: „Szép vagy, gyönyörű vagy, Magyarország, / gyönyörűbb, mint a nagyvilág, / ha szól a zeneszó, / látom gyönyörű szép orcád, / Táltos paripákon haza szállunk...” Kulinyi Ernőt 1944-ben deportálták, Auschwitz felé hajtották, rettentő Elmúlást fabrikált neki a nagy Úr, ahogyan Radnóti Miklós-nak és Szerb Antalnak is, remélem, odaát kárpótoltad őket, ha már töketlen angyalaidnak nem adtál kardot.

Nehéz nem átkozni Téged.

Visszatérve Maksa János kanonok úrhoz: tízévesen ismerkedtek össze édesapámmal a gyöngyösi gimnáziumban. Elsős gimnazisták voltak, együtt laktak egy csinos kis házban, Soltész Mária bérelte, oda telepítette vénkisasszony hűgát, Gizát, aki szerette a zsabós ruhákat, öklömnyi kontyát tarkóján viselte, az eleven, gyors kezű, karcsú kis nő mellé egy bőszyoknyás falusi özvegyasszonyt is telepített. A két nő főzött, nevelt, anyáskodott Soltész Mária két nagyobb fia

fölött, ők is a gyöngyösi gimnázium pádimentumát taposták. A két kis tascsó a nagy fiúk mellé került. Imre, a legnagyobb, akin érettségi után majd kitör a vándorlási vágy, és az USA-ba hajózik, a másik nagyfiú neve Ödön, jómódú főjegyző lesz a Mátra aljában, feleségül veszi Demkó Bélánszky Ilonát, leszegényedett dzsentrí lány, lenézett bennünket, Ödönt különösen, aki nagyon kedvelt minden csinosabb mátrai menyecskét. Volt a csapatban még egy gimnazista, Maksa Jancsi bátyja. A két kis kölyök áhítattal nézett a nagyokra, akik nem csupán latint, de még ógörögöt is tanultak.

Gizát a gyerekek Memukának hívták, kevés ruhája volt, hétköznapra flokonruha kicsi zsabóval, vasárnapra selyem, természetes zsabóval, Memuka mindig dolgozott, az öt kamasz sok inget, gatyát elhordott, és borzasztó jól evett. Az asztalnál nem állhatott szét a könyökük, soha nem csámcsogtak, keveset morzsáltak, padlóra nem kerülhetett a morzsából. Memuka nem prédikált, gyors nyaklevesekkel nevelt, fegyelmezett, és almás meg káposztás pitével.

A Maksa fiúk apjának remek lovai, fényes szekere kéthetente megállt a gyöngyösi háznál, hozott a kocsiderékban krumplit egy zsákkal, kicsi fahordóban savanyított káposztát, a kocsi aljában nyers káposztafejek lapultak, gurultak, tojást egy kosárnyit, rántani való csirkéket, lábuk összekötve, vándorban túró, csuprokban tejfelt és egy oldal füstölt szalonnát. Módos és szorgalmas ember volt. Ha a Rákosi-időt még megéli, kuláknak nevezték volna, lovai a tézscsé tulajdonába kerülnek, őt meg kitelepítik, vagy Recskre, a pokoli munkatáborba internálják, ahová Faludyt, a költőt.

A kisebb Maksa fiút Jánoskának hívta mindenki, szelíd volt, és kitűnően tanult, barátja – édesapám – utált tanulni, Pikó beceneve lett az osztályban, mert azt állította, hogy otthon, a falujukban a patakban sok kicsi halat szoktak halászni, a halak neve Pikó. Ő is szelíd volt, és mosolygó, nem is tudom, miképp tudta később a Piave folyónál fegyverrel a folyón átzavarni azokat a félnék bakákat, akik nem tudtak úszni, és konokul nem akartak nekiindulni.

Jánoskából pap lett, Püspökiben kapott plébániát. Háztartását Memuka kormányozta, mint Gyöngyösön, itt is örökké dolgozott, Veronka sertepertélt mellette, amolyan szaladj-ide-szaladj-oda kis kézilány, apja-anyja meghalt, ő meg a plébániára került. Barna haja foncsíkba fonva leért háta közepéig, és ahogy teltek az évek, szép lány lett belőle, Jánoskába beleszeretett halálig. Csak később tudtam meg, János is szerette. Gyerekkoromban sokat nyaraltam Memukánál, nekem is kijárt, ha idétlenkedtem, a villámgyors nyakleves meg az almás pite. Jánostól idegenkedtem, sose nevetett, nem is mosolygott, hosszú léptekkel, suhogó reverendájában, kezében nyitott misszálé, járta a folyosót, némán imádkozott.

Memuka híres nagy dőzsölést rendezett minden búcsúkor. Jöttek a környék plébánosai, a káplánok; az udvar, az utca tele lett pihenő hintókkal és kocsisokkal. Apám is jött, és a lánytestvérei, Imre nem, ő inkább bridzsezett a Philadelphiában, Ödön nem szerette a papokat. Volt isteni orjaleves, töltött kappanok és más, kimondhatatlanul ízes peccsenyék, Dobos- meg mandulatorták.

Apa nővérei kedvelték Veronkát. Pedig tudták, amit tudtak. Hoztak neki ajándékot, szagos szappant, szalagot, kendőt, és éles nyelvüket sose köszörülték rajta.

Bezzeg Mézikén, Imre feleségén! Őt nem fogadták be igazán. Mi bajotok vele? Kérdezte Imre a konyhában, szerette emelgetni a fedőket. A hölgyek hallgattak, verték a rézüstben a tejszínt, keverték dühödten a krémet. Jó nagy szünet után Irma annyit mondott: mert Krisztus Királyt keresztre juttatták. Imre meghökölt. Bosszúsan legyintett, kiment a konyhából.

Kissé érthetetlen. Mert Irma és Irén olvastak Baskircsev Máriát, Erdős Renéet, Molináry Gizellát, Zsigray Juliannát, legjobban Herczeg Ferencet és báró Bánffy kedvelték, nem voltak se buták, se műveletlenek, katolikus szagos misére vasárnap elmentek, sőt húsvétkor gyóntak, áldoztak, éjjeli szekrényükön ott voltak a gyöngyházfényes olvasók, igaz, sose láttam, hogy pergették volna ezeket, mindent összevéve az előítéletes gondolkodásukat nem lehet érteni.

Imre büszke volt Mézikére. Mosolygott, ha felesége a Philadelphiában a kártyaszalon menőit kenterbe verte a bridzsasztalnál.

Veronka holtáig vezette János háztartását. Akkor már nem élt, amikor az öreg kanonokkal leveleket váltottunk. A Nagy Útra készült, soraiból kitűnt, szeretett volna már indulni, belenézni az izzó óriáspontba, aminek azt a nevet adta: Isten. Küszöbén neki is ott ült az Elmúlás, de már arccal befelé, a szoba felé fordulva, talán kanonok úr néha megkínálta talpas pohárban fehér egri borral, messzi valahol már szólt a kürt a kanonoknak, és a hang egyre közeledett. Koccintottak.

Úgy szeretnék várakozni, mint ahogyan ő. Máskor megpróbálom felidézni és rögzíteni életem varázslatos várakozásait. Mondjuk a vakációk és a karácsony előtti napok érzéseit. Megkeresni azt a pillanatot, amikor fellépek a sárga hintó lépcsőjére, menni hazafelé, repültünk Bogácsra, mert engem már várnak. Télen, ha nagy volt a hó, hintó helyett szánkó, birkabőr lábzsákok. Talán legjobb lenne felidézni és az Elmúláshoz rögzíteni az egri strand meleg vizes medencéjét. Azt a különös érzéshalmazt.

Úgy kezdődött, hogy rettenetesen elfáradtam, vágytam a magányra és a csendre. A Mátrában, az erdő sűrűjében állt egy ház, egy hétre kibéreltem. Hideg napok jöttek. A ház körül egy gyilkos keringett éjjelente, de a fekete sötétben sehogy nem találta a házat. Csak járt. Ropogott talpa alatt a száraz falevél. Gyorsan eloltottam a villanyt, mert a fény elárul. Mit kezdjek magammal? Bebújtam az ágyba. Abban a kurva házban nem volt egyetlen dunyha. Csak takarók, olcsó plédek, sovány pokrócok. Majd megvett az isten hidege, talán reszkettem is, és álmatlanul, piszkosul szorongtam. Ez ment hat éjen át, már délután, a sötétedéskor rákezdte a gyilkos a keringést, hajnalra eltűnt, nappal nem jelentkezett. Mégis, nappal is fáztam, szorongtam. Nem akartam ottlételemet feladni, utálom a gyávaságot.

Végre eljött a hatodik reggel. Felkapaszkodtam a Kékes Szállóhoz, innen indult az autóbusz. Csak két utas ült benne, máris oldódni kezdett a frász, csendes kis sikkantásokkal közeledett a boldogság.

Eger. A strand. Nyakig süllyedtem a majdnem forró vízbe az öreg asszonyok karéjába. Nagyon szerettem őket. Közelemben fülsiketítően ordított egy kölyök, úgy örültem, amiért létezik, és visít. Az emberek! Micsoda öröm, hogy vannak. Mindet szerettem. Pedig voltak közöttük dagadtak, csontvázsoványak, csámpások, ólábúak, és mégis.

A küszöbömön ülő álmatag Elmúlás meglop. Legszívesebben a nevetek lopja el meg a könyvek és zenedarabok címét. Nem is szólva a memoriterekéről! Mater Benes jó néven vette, hogy Madách Imre *Az ember tragédiája* minden egyes színből tetemes adagot fejből tudtam. Felelet és dolgozatírás idején könnyedén idéztem. Ó, de szomorú vagyok. Sokáig kell csendben koncentrálnom, hogy egyetlen árva sor felemelkedjen az Elmúlás szatyrából. Ahová a lopott holmikát dugja. „Legédesebb percünkbe is vegyül egy cseppje a mondhatatlan fájdalomnak. / Tán mert tudjuk, hogy az ily csepp virág, s így hervatag.” Ennyit sikerült előhozni. Ám lehet, hogy pontatlanul mondom.

Megfejtethetlen, hogy Elmúlásomnak legutóbb miért épp ez a szó kellett, hogy Arany. Arra ébredek, hogy Mensáros László egyik filmjében vidéki gimnáziumi tanárt alakít. Láttam félálomban a film kockáit, tudtam, jó magyar író könyvéből vették a film alapanyagát. De ki az az író? Mi a regény címe? Már hasadt a hajnal, mire egyetlen szó felbukott, az a szó, hogy sárkány. Mi a fene az, hogy sárkány? Hogy jön ez ide? Kikászálódtam az ágyból, rémlett, hogy a keresett regény valahol a Szentkuthy Miklós munkái közelében van. És igen! Kosztolányi Dezső! Aranysárkány. Az arany szó kellett neki. A nyavalyásnak.

A magyarral nem, de a latin memoriterekkel sokat küszködtem. *Ad rivum eundem siti compulsi* – mi lehet ez? Két állat a patak más-más oldalán áll, és iszik. A szomjúságtól űzve. Az egyik fenyegeti a másikat. Ennyire emlékszem.

Roncsolódik az elme. Szakadozik a hálózat. Nincs mit tenni? Ebbe aligha fogok belenyugodni.

Elmúlásom csak az eszem információira pályázik. Értelmemet szemtelenül fosztogatja. Az érzelmek között ritkán kutakodik. Érzelmi információim voltaképp megvannak, a Bussa Marcsókához kapcsolódóak szinte sértetlenek. A vitéz Moháshoz tartozó rajongásaimra jól emlékszem, arra is, hogy nagy erőfeszítéssel tanultam, jó bizonyítványt akartam, mert egyszer azt mondta: sok a baja, gondja és fájdalma, de a jegyeim az indexben mindent felejtetnek. Ma úgy gondolom, apa manipulált. A vitéz ugyanis becsületes ember volt, ám szerfelett furmányos.

Mindenféle érzelmeim között a küszöbömön ülő lény egyet soha nem fosztogat. A patriotizmust. A hazaszeretetet. Arany János érzelme az enyém maradt: „E becses zászlónak, a hazának / Védelmében hányan elhullának. / Vérökben a rúdját hányszor megfereszték / Régi ősapáink! de el nem ereszték. / Így a zászló ránk örökbe maradt, / Ránk hagyták azt erős átok alatt: / Átok alatt, hogy ha elpártolunk attul, / Ne legyen az isten istenünk azontul. / Most telik be, vagy

soha az átok / A zászlót, a zászlót ne hagyjátok / Ha minket elfű az idők zivatarja: / Nem lesz az istennek soha több magyarja.”

Nem fejből idéztem, hiszen mint memoritert már nem birtoklom, de a tartalma sértetlen benne.

Tűnődöm azon az ötszáz éven. Ennyi időn át nyakunkon más-más rabiga. 1526-ban Mohács csataterén kezdődött az oszmán uralom, utána a Habsburg, ezt a trianoni csonkítás követte, majd a rövid német és a hosszú szovjet megszállás. Ezért más a mi szabadságvágyunk, mint a többieké. Ötszáz nyavalyás év.

Két vendég járt itt, Pázmándy László költő és Szíki Károly színész. Elhozták a Trianon-könyvet, Mezőkövesd, Bogács (ahol születtem) és a környékbeli emberek megemlékezéseit tartalmazza.

Én édesapámról írtam benne, az ő ötletéről: az egyik domb oldalán kirakták Nagy-Magyarországot fehér kövekből. Bogácson Cserépfalu felé, a Hintóvölgy irányába haladva jobb kézre, ott az a domb. Valamikor a harmincas években még messzire világítottak a kövek, hirdették, ilyen nagy volt a hazánk a trianoni kényszerszerződés előtt. A szovjet megszállás idején már eltűntek. Hanem az a gyalázatos trianoni ítékezés felejthetetlen: elrabolták az ország területének kétharmadát, a termőföld 61 %-át, a faállomány 88 %-át. Elcsatolták Erdélyt, Partiumot, Máramarost, Felvidéket, Kárpátalját, Csallóközt, Drávaközt, Muraközt, Bácskát, még Fiumét is. Erdők, hegyek, bányák, ipari létesítmények, városok, faluk, tanyák és lakosaik oda. A világháború után a lakosság létszáma 20 millió 886 487 fő, Trianon után 7 és fél millió lett.

Az ország megcsonkítása eszembe juttatja Pió atya híres jóslatát:

„Magyarország egy olyan kalitka, amelyből egyszer majd egy gyönyörű madár fog kirepülni. Sok szenvedés vár még rájuk, de egész Európában páratlan dicsőségben lesz részük. Irigylem a magyarokat, mert általuk nagy boldogság árad majd az emberiségre. Kevés nemzetnek van olyan nagyhatalmú őrangyala, mint a magyaroknak, és bizony helyes lesz erősebben kérniük hathatós oltalmát országukra.”

Pió atya, mikor, mikor, mikor emelkedik már föl az a gyönyörű madár?

A vendégektől kaptam egy kis fedett üvegcsét, tetején a matricán a felírás: *Ez a föld, melyen annyiszor apáid vére folyt. Oldalán körbe: Nemzeti ereklye. És ez: Hatoanhárom vármegyénk vérrel, verejtékkel áztatott földjéből hűséggel őrizzük e néhány porszemét.*

Fafaragó népművész, a mezőkövesdi Kiss Mátyás és társai sorra járták az elszakított vármegyéket is, mindenholnan vödörnyi földet hoztak, betonkeverő gépben összevegyítették, morzsalékosná keverték, kis üvegcsékbe töltögették, feliratozták, és most elajándékozzák.